

PRETENȚIILE PRIVIND SATISFAȚIA ECHITABILĂ¹

I. Introducere

1. Acordarea unei satisfacții echitabile reclamantilor nu este una din atribuțiile principale ale Curții ci poate deriva din funcția acesteia care decurge din art. 19 din Convenție, de a veghea la respectarea de către State a obligațiilor ce decurg din Convenție.

2. Scopul despăgubirilor acordate de Curte cu titlu de satisfacție echitabilă în baza art. 41 al Convenției este de a compensa reclamantul pentru consecințele prejudiciabile reale ale unei încălcări. Nicio despăgubire nu poate fi acordată pentru daune cauzate de evenimente sau situații care, în viziunea Curții, nu au constituit o încălcare a prevederilor Convenției, sau pentru daune legate de capete de plângere declarate inadmisibile la o etapă anterioară a procedurii. Prin urmare, până în acest moment, Curtea a considerat neavenite cererile de daune etichetate ca „punitive”, „cu titlu exemplar” sau „agravante”.

3. Prevederile art. 41 al Convenției acordă Curții libertatea de apreciere în chestiunea satisfacției echitabile, indicând în mod clar că o satisfacție echitabilă este acordată de Curte doar atunci când dreptul intern nu permite repararea integrală a consecințelor încălcării, însă chiar și atunci doar „dacă este cazul” (*if necessary* în textul englez și *s'il y a lieu* în textul francez). În plus, satisfacția acordată de Curte în temeiul art. 41 al Convenției trebuie să fie „echitabilă” (*just* în textul englez și *équitable* în textul francez), luându-se în considerare circumstanțele cauzei. Așadar, la examinarea cauzei și înainte de a decide dacă și ce sumă ar trebui acordată, Curtea va lua în considerare caracteristicile particulare ale fiecărui caz în parte: natura și consecințele încălcării/lor, propria practică în cauze similare, precum și situațiile economice ale Statelor în cauză.

4. De asemenea, Curtea ar putea considera, din motive de echitate, că:

- se impune acordarea unei sume mai mici decât valoarea prejudiciului suferit sau decât totalul costurilor și al cheltuielilor suportate de reclamant, sau
- nu se impune acordarea niciunei sume cu acest titlu, sau
- pentru anumite capete de cerere, constatarea încălcării reprezintă, în sine, o satisfacție echitabilă suficientă, fără a mai fi necesară acordarea unei compensații pecuniare.

Cu privire la acest ultim aspect, Curtea poate decide, în baza art. 41, că nicio indemnizație nu trebuie acordată dacă, de exemplu:

- există posibilitatea redeschiderii procedurii interne sau obținerea unei alte indemnizații la nivel intern, sau
- încălcarea constatată este de natură minoră sau condițională, sau
- măsurile generale ar constitui reparația cea mai adecvată, sau
- alte motivații o justifică, în contextul general sau particular al situației prezentate.

Trebuie subliniat faptul că recunoașterea publică a prejudiciului suferit de reclamant în cadrul unei hotărâri obligatorii pentru Statul contractant reprezintă în sine o formă adecvată de reparație.

¹ Instrucțiuni de aplicare emise de Președintele Curții la 28 martie 2007 și actualizate la 9 iunie 2022

II. Cereri cu titlu de satisfacție echitabilă: întindere

A. Principii generale

5. Scopul despăgubirilor acordate de Curte cu titlu de satisfacție echitabilă în baza art. 41 al Convenției este de a compensa reclamantul pentru consecințele prejudiciabile reale ale unei încălcări; în acest sens, quantumul poate îngloba daunele pecuniare, daunele morale, precum și costurile și cheltuielile de judecată (v. mai jos). În funcție de circumstanțele specifice cauzei, Curtea poate estima adecvată acordarea unei indemnizații globale pentru daunele pecuniare și morale.

6. Luând în considerare atât situația reclamantului, ca parte vătămată în urma unei încălcări, cât și situația Părții Contractante, ca parte responsabilă de protejarea interesului general, Curtea stabilește quantumul indemnizației. În această privință, și dacă plângerea are caracter repetitiv, Curtea poate recurge la metoda de calcul folosită pentru stabilirea quantumurilor de referință deja acordate în hotărârile-pilot sau hotărârile de principiu corespunzătoare, luând de asemenea în considerare și abordarea simplificată și standardizată aplicată în cauzele ulterioare acestor hotărâri.

7. În virtutea principiului *ne ultra petita*, Curtea nu acordă mai mult decât ceea ce reclamantul solicită.

B. Daune materiale

8. Principiul aplicabil în cazul daunelor pecuniare este cel conform căruia reclamantul ar trebui să fie repus, în măsura posibilului, în situația în care s-ar fi aflat dacă încălcarea constatată nu s-ar fi produs – cu alte cuvinte, *restitutio in integrum*. Aceasta poate însemna acordarea unei compensații pentru pierderea efectiv suferită (*damnum emergens*) și pentru pierderea sau nerealizarea unui beneficiu anticipat (*lucrum cessans*).

9. Reclamantul trebuie să demonstreze că daunele pecuniare au fost cauzate de încălcarea/ile invocate. Trebuie demonstrată existența unei legături clare de cauzalitate între dauna solicitată și încălcarea pretinsă. Curtea nu va considera suficientă o legătură nesemnificativă între pretinsa încălcare și daună, și nici o simplă speculație referitoare la ce s-ar fi putut întâmpla. Reclamantul trebuie să trimită documente justificative care să dovedească, pe cât posibil, nu numai existența, dar și quantumul sau valoarea daunelor. În principiu, compensația acordată de Curte reflectă quantumul integral al prejudiciului calculat, cu excepția situației în care Curtea poate identifica motive pentru care să acorde, în echitate, o compensație mai mică (v. punctul 4 mai sus). Totuși, dacă prejudiciul nu poate fi calculat în mod exact sau dacă există diferențe majore între quantumurile calculate de părți, Curtea va face o estimare pe cât de precisă posibil, pe baza informațiilor de care dispune.

C. Daune morale

10. Scopul despăgubirilor acordate de Curte cu titlu de daune morale este recunoașterea încălcării unui drept fundamental care a cauzat un prejudiciu moral, ca de exemplu suferința fizică sau psihică, și acestea sunt cifrate astfel încât să reflecteze cu aproximație gravitatea acestui prejudiciu. Prin urmare, legătura de cauzalitate între încălcarea invocată și daunele morale poate fi prezumată, fără ca reclamantii să aibă obligația de furniza probe suplimentare ale suferinței lor.

11. Prin natura lor, daunele morale nu sunt susceptibile a fi calculate cu precizie. Prin urmare, cererea de compensație pentru daunele morale suferite nu e necesar să fie

cuantificată nici justificată, iar reclamantul poate lăsa estimarea compensației la libera apreciere a Curții.

12. În situația în care Curtea consideră că se impune acordarea unei indemnizații bănești, estimarea acesteia se va face în echitate, pornind de la reperatele stabilite în propria ei jurisprudență; aceasta necesită o anumită suplețe și o analiză obiectivă a ceea ce este just, echitabil și rezonabil luându-se în considerare integralitatea circumstanțelor cauzei, și anume nu numai situația reclamantului ci și eventuala contribuție a acestuia în producerea ei și contextul general al producerii încălcării.

13. Când își exercită puterea de apreciere, Curtea se fondează pe propria practică în situații unde a constatat încălcări similare pentru a stabili principiile de uz intern ca punct de plecare necesar pentru fixarea unei compensații adecvate circumstanțelor fiecărei cauze. Printre factorii determinanți ai calculului cuantumului acestei indemnizații se numără:

- natura, gravitatea, durata și consecințele încălcării constatate,
- existența sau absența încălcărilor multiple ale drepturilor protejate,
- acordarea anterioară sau nu a unei indemnizații în plan intern sau adoptarea altor măsuri de către Statul pârât care să poată fi considerate reparația cea mai adecvată,
- orice alt context sau element specific cauzei care ar trebui luat în considerare.

14. În plus, în formulele de calcul Curtea va lua în considerare situația economică locală a Statelor pârâte, ca element important al „satisfacției echitabile”, mai precis datele macroeconomice actualizate și publice, cum ar fi cele publicate de către Fondul monetar internațional (FMI). Contextele economice în țările respective fiind de natură evolutivă, cuantumul indemnizațiilor acordate părților lezate în circumstanțe similare pot varia în funcție de Statele pârâte și de perioade.

D. Costuri și cheltuieli de judecată

15. Curtea poate dispune rambursarea costurilor și cheltuielilor necesare deci inevitabile, suportate de către reclamant – atât la nivel intern, cât și ulterior, în procedurile din fața Curții – în demersurile sale privind fie împiedicarea încălcării, fie înlăturarea consecințelor acesteia. Aceste cheltuieli includ de regulă costuri legate de reprezentare, taxe de timbru și de traducere, cheltuieli poștale etc. sau cheltuieli legate de deplasări și cazare, în special dacă acestea au fost ocazionate de participarea reclamantului la audierea în fața Curții.

16. În cazul în care reclamantul este reprezentat de o altă persoană decât cele „abilitate să practice”, onorariile nu pot fi rambursate decât dacă această persoană a fost în prealabil autorizată să exerseze această reprezentare (art. 36 §§ 2 și 4 a) al Regulamentului Curții).

17. Curtea va acorda doar acele cheltuieli care sunt în strânsă legătură cu încălcările constatate. Nu vor fi acordate cheltuielile legate de capete de cerere care fie nu au condus la constatarea unei încălcări, fie au fost declarate inadmisibile. De aceea, este preferabil ca reclamantul să formuleze în mod separat pretențiile privind cheltuielile pentru fiecare încălcare a Convenției invocată.

18. Costurile și cheltuielile trebuie să fi fost realmente suportate de reclamant. Mai precis, reclamantul trebuie să le fi plătit sau să fie obligat să le plătească în virtutea unei obligații legale sau contractuale. Trebuie furnizate documente justificative ale plății sau obligației de plată a acestor costuri. Prin urmare, orele de muncă petrecute de reclamant pentru propria cauză nu pot fi considerate costuri propriu-zise. Orice sumă plătită sau datorată de autoritățile naționale sau de Consiliul European cu titlu de asistență judiciară trebuie dedusă din suma acordată pentru costuri și cheltuieli.

19. Costurile și cheltuielile trebuie să fie rezonabile. În cazul în care Curtea constată că suma cerută este excesivă, aceasta va acorda o sumă pe care o va considera rezonabilă, conform propriei estimări. Luând în considerare diferențele ce pot exista între onorariile facturate de avocați în diverse țări, Curtea estimează o sumă rezonabilă în funcție de cuantumurile solicitate și de deciziile în cauzele similare relative la aceeași țară. Totodată, Curtea ține cont dacă încălcarea constatată ține de categoria „jurisprudenței bine-stabilite”.

III. Cerințe legate de formă

20. Termenele, detaliile, documentele justificative și celelalte cerințe de formă ce trebuie respectate la formularea pretențiilor privind satisfacția echitabilă sunt indicate în art. 60 al Regulamentului Curții. Reclamanții trebuie să respecte condițiile pertinente de formă și de fond prevăzute de Convenție și de Regulamentul Curții pentru prezentarea cererii de satisfacție echitabilă, în caz contrar nicio sumă nu îi va putea fi acordată cu acest titlu.

21. Curtea spune că:

- în primul rând, pretențiile trebuie să fie prezentate clar formulate și însoțite de documente justificative în termenul indicat de președintele camerei în scrisoarea de comunicare (cu excepția situației când părților li s-a indicat altfel, îndeosebi în cauzele repetitive, v. punctul 23 mai jos),
- în al doilea rând, pretențiile pentru daunele pecuniare sau costuri și cheltuieli trebuie să fie justificate pertinent (cum ar fi rapoarte de expertiză, devize detaliate sau facturi), de îndată ce aceste justificative există și pot fi furnizate corespunzător, și
- în al treilea rând, ea nu va acorda, în principiu, nicio sumă dacă nu se respectă cerințele prevăzute în alineatele precedente și dacă această omisiune nu e justificată pertinent.

Curtea nu e obligată să urmeze modalitatea în care reclamantul își categorisește pretențiile ci ea poate aprecia că ar fi mai potrivit, de exemplu, să considere anumite pretenții ca daune materiale și nu costuri și cheltuieli.

22. În anumite cazuri excepționale, Curtea va respinge, în principiu, în baza puterii ei de apreciere, pretențiile care au fost precizate în formularul de cerere, dar care nu au fost reiterate la etapa indicată de președintele camerei în procedură precum și pretențiile depuse fără justificare în afara termenului.

23. În cauzele cu obiect repetitiv, examinate în mod simplificat conform jurisprudenței pertinente și bine-stabilite a Curții, reclamanților poate să nu li se ceară să prezinte separat o cerere de satisfacție echitabilă. În acest caz, părțile sunt informate explicit în scrisoarea de comunicare că:

- formula de calcul al indemnizației ce ar fi acordate este fondată pe sumele pertinente în cauzele de referință sau pe o propunere de înțelegere pe cale amiabilă, sau
- altfel, Curtea ar putea decide despre constatarea încălcării că ar fi suficientă pentru a constitui o satisfacție echitabilă.

Trebuie subliniat că sarcina Curții nu constă neapărat în a repeta aceleași concluzii și a acorda sume calculate individualizat și relativ consistente într-un număr mare de cauze, ci că aceasta constă, conform prevederilor art. 19 al Convenției, în „a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru Înaltele Părți Contractante din (...) Convenție și din Protocoalele sale”.

24. Reclamanții trebuie să indice un cont bancar în care doresc să fie plătite sumele acordate, precum și trebuie să specifice dacă doresc ca o anumită sumă, cum ar fi rambursarea costurilor și cheltuielilor, să fie făcută separat, de exemplu direct în contul

reprezentanților lor. În situația în care cererea este introdusă de mai mulți reclamânți, aceștia trebuie să precizeze dacă doresc ca suma să le fie plătită împreună sau separat. În principiu, Curtea atribuie o sumă în solidar membrilor unui același domiciliu.

IV. Forma reparațiilor acordate de Curte

25. Victimele încălcărilor constatate, inclusiv victimele indirecte sau persoanele morale, pot fi despăgubite prin acordarea unei compensații cu titlu de satisfacție echitabilă. În cazul reclamanților care, din diverse motive, nu pot primi această compensație la data fixată pentru plată, Curtea poate dispune ca suma să fie acordată sub forma unui depozit fiduciar.

26. Satisfacția echitabilă acordată eventual de Curte este de regulă o sumă de bani ce trebuie plătită de Partea Contractantă victimei/lor încălcărilor constatate. Indemnizația care poate fi acordată în baza art. 41 al Convenției este de regulă exprimată în euro (EUR, €) indiferent de moneda în care reclamantul își formulează pretențiile. Dacă reclamantului i se va face plata într-o altă monedă decât euro, Curtea va dispune ca sumele acordate să fie convertite în această monedă la cursul de schimb aplicabil la data plății. Când își formulează pretențiile, reclamantul trebuie să aibă în vedere, dacă este cazul, implicațiile acestei reguli cu privire la rezultatele convertirii în euro a sumelor exprimate în diverse monede sau invers.

27. Curtea fixează din oficiu un termen pentru efectuarea oricăror plăți ce urmează a fi făcute, de regulă trei luni de la data la care hotărârea a devenit definitivă și executorie. De asemenea, Curtea va dispune plata penalităților de întârziere în cazul depășirii acestui termen, calculate de regulă în funcție de rata marginală de împrumut practică de Banca Centrală Europeană pentru perioada cuprinsă între data expirării termenului fixat și plata efectivă a indemnizației acordate, la care se adaugă trei puncte procentuale.

V. Caracterul obligatoriu și executoriu al hotărârilor

28. Hotărârile Curții sunt, prin natura lor, esențialmente declaratorii. În principiu, Statul în cauză este responsabil în a decide, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, căile juridice interne pentru a se conforma art. 46 al Convenției, atât timp cât aceste căi corespund concluziilor și spiritului hotărârii Curții. Mai precis, numai în cazuri excepționale Curtea poate pune în vedere Statului pârât să ia anumite măsuri în vederea încetării sau a remedierii încălcării într-o anumită cauză, altele decât plata unei indemnizații pecuniare cu titlu de satisfacție echitabilă în sensul art. 41. Acest tip de situație e întâlnită cel mai adesea în cazul hotărârilor care examinează probleme sistemice, în principal în hotărârile-pilot.

29. Comitetul de Miniștri și, dacă este cazul, Curtea însăși (conform prevederilor art. 46 §§ 3-5 al Convenției) sunt responsabile de supravegherea executării de către guvernul pârât a obligațiilor enunțate în hotărârea definitivă.